

Dr hab. Aldona Domańska, prof. UŁ
Katedra Prawa Konstytucyjnego
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Łódzki

Łódź, 28.08.2025 r.

Recenzja

rozprawy doktorskiej Pana mgr. Przemysława Ciszaka
pod tytułem: *Wpływ Rady Europy na przekształcenia prawno-ustrojowe w Republice*
Gruzji, Kielce 2025 (ss.249)

Promotor rozprawy dr hab. Kamil Spryszak, prof. UJK

I. Podstawa prawna

Podstawą sporządzenia niniejszej recenzji jest uchwała Rady Naukowej Instytutu Nauk Prawnych (PNP.6110.17.2025) z dnia 12.06.2025 roku powołująca mnie do funkcji recenzentki w postępowaniu w sprawie nadania stopnia naukowego doktora w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki prawne mgr. Przemysławowi Ciszakowi.

II. Kryteria oceny

Zgodnie z art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz.U. 2024 poz. 1571 z późn. zm.):

1. Rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie albo dyscyplinach oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej.
2. Przedmiotem rozprawy doktorskiej jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej albo oryginalne dokonanie artystyczne.

Mając powyższe na uwadze w ocenie pracy doktorskiej mgr. Przemysława Ciszaka, na potrzeby sporządzenia niniejszej recenzji, przyjąłam następujące kryteria oceny:

1. wybór i waga podjętej tematyki;
2. cele i metody badawcze;
3. struktura pracy;
4. uwagi merytoryczne;

5. wykorzystane źródła;
6. strona formalno-techniczna.

III. Wybór i waga podjętej tematyki

Wybór tematyki podjętej przez mgr. Przemysława Ciszaka jest trafny i interesujący. Już na wstępie oceny tego elementu należy zaznaczyć, że tak sformułowany temat i tym samym określony obszar badawczy skutkuje tym, że dysertacja ma, obok wymiaru prawnego, w znaczącej mierze charakter politologiczny. Mimo tego zastrzeżenia wybór tematu należy ocenić pozytywnie, i to przede wszystkim dlatego, że zagadnienia dotyczące ustroju Gruzji nie należą do popularnych. Rzecz można, że są rzadko omawiane w polskiej literaturze przedmiotu. Tym samym każda praca przybliżająca zagadnienia ustrojowe innych państw zasługuje na szczególną uwagę i pozytywną ocenę.

Tytuł recenzowanej pracy wskazuje, że Autor rozprawy uczyni przedmiotem swoich naukowych rozważań przemiany prawno-ustrojowe w Republice Gruzji jakie nastąpiły w związku z dążeniami akcesyjnymi i koniecznością dostosowywania systemu prawnego państwa do standardów normatywnych państw członkowskich Rady Europy. Na tle tak sformułowanego tytułu rozprawy doktorskiej, w konfrontacji z treścią, powstaje wątpliwość czy faktycznie przedmiotem analizy jest całościowo przedstawiona ewolucja systemu prawno-ustrojowego Republiki Gruzji? Jeśli zaproponowany tytuł rozprawy traktować jako bardzo ogólne określenie pola badawczego, to jego brzmienie oddaje analizowane treści. Jeśli zaś jako zapowiedź systemowej analizy ewolucji systemu ustrojowego, to niestety należało go doprecyzować. Sam Autor dysertacji wskazuje we Wstępie, że cyt.: *celem niniejszej rozprawy doktorskiej jest zidentyfikowanie mechanizmów, za pośrednictwem, których Rada Europy oddziaływała na zmiany ustrojowe i reformy prawne w Republice Gruzji* (str. 8). W ocenie recenzentki należało, w związku z tym, doprecyzować tytuł. Trudno zgodzić się z twierdzeniem Doktoranta, że cyt.: *w związku z tym, iż zabrakło kompleksowej analizy wskazanego zagadnienia w dysertacji problematyka Gruzji została poddana wszechstronnej analizie* (s. 8). Szczegółowe wątpliwości w tym zakresie zostaną wskazane w dalszej części recenzji.

Mimo powyżej skazanych zastrzeżeń podkreślić należy, że temat dysertacji jest ciekawy i dotyczy kwestii, które dotąd nie były przedmiotem kompleksowej analizy polskiej doktryny prawniczej i politologicznej. Temat *Wpływ Rady Europy na przekształcenia prawno-ustrojowe w Republice Gruzji* uznać należy za charakterystyczny i aktualny. Przede wszystkim podkreślenia wymaga znaczenie Rady Europy - jednej z organizacji międzynarodowych, która jako najstarsza na kontynencie jest ostoją demokracji i strażnikiem praw człowieka państw Europy. Jej pomoc dla krajów Europy Środkowej, a także Wschodniej w przeprowadzaniu i

umacnianiu reform politycznych i prawnych wprowadzanych równolegle do reform gospodarczych jest nie do przecenienia.

Podjęcie badań ukazujących kompleksowość przemian polityczno-prawno-gospodarczych w Gruzji jako jednego z takich państw stanowi wyzwanie naukowe, z którym Doktorant sobie poprawnie poradził. Choć uważam, że jeśli Autor zdecydowałby się na doprecyzowanie tytułu uniknąłby pewnie wielu polemicznych uwag, które zostały sformułowane w dalszej części recenzji. Mimo tego zastrzeżenia wybór tematu należy uznać za wartościowy, z punktu widzenia naukowego i praktycznego.

IV. Cele i metody badawcze

Autor wskazał, iż celem rozprawy jest cyt.: *zidentyfikowanie mechanizmów, za pośrednictwem, których Rada Europy oddziaływała na zmiany ustrojowe i reformy prawne w Republice Gruzji* (s.8). Z tak określonym celem koresponduje główny problem badawczy, który Autor skonkretyzował już we Wstępie (s.10). Wskazał, iż jest to zbadanie w jaki sposób Rada Europy wpłynęła na przekształcenie prawno-ustrojowe w Republice Gruzji. W celu weryfikacji głównego celu badawczego skonkretyzował 5 częściowych hipotez, które w treści dysertacji weryfikował. Zamierzenia Doktoranta należy ocenić pozytywnie. Każda z hipotez jest bardzo interesująca i w praktyce służy zrealizowaniu pierwotnego problemu badawczego i tym samym celu prowadzonych badań. Niestety nie wszystkie hipotezy w ocenie recenzentki, w przeciwieństwie do twierdzenia Autora, zostały zweryfikowane pozytywnie (hipoteza nr 2). Nie jest to jednak zarzut dotyczący merytoryczności pracy, ale raczej skali krytycyzmu odnośnie przemian prawno-ustrojowych jakie zachodziły i zachodzą w Gruzji.

W celu zrealizowania sformułowanego problemu badawczego Doktorant posłużył się kilkoma metodami badawczymi. Według mgr. P. Ciszaka zastosował on metodę prawno-dogmatyczną, historyczną oraz metodę analizy systemowej. Autor poprawnie opisał metody badawcze, które zamierzał zastosować w toku prowadzonych badań (s. 12-13). W ocenie recenzentki poprawnie rozumie treść i rolę tych metod w toku prowadzonych badań z zakresu nauk prawnych. O ile nie mam wątpliwości, iż dwie ostatnie z wskazanych przez Doktoranta metod znalazły zastosowanie w dysertacji, o tyle mam wątpliwości co do metody prawno-dogmatycznej. Przedstawiając szczegółowo zagadnienia w kolejnych rozdziałach dysertacji z całą pewnością korzystał z metody historycznej (choćby charakteryzując Radę Europy w rozdziale I) oraz metody systemowej opisując przeprowadzane w Gruzji reformy ustrojowe. Niestety wiodąca wydawałoby się metoda prawno-dogmatyczna została wykorzystana w pracy w minimalnym zakresie (a szkoda!). Autor nie dokonuje w pracy egzegezy norm (w I rozdziale w zasadzie raz odwołał się bezpośrednio do statutu RE (s.16), w kolejnych nawet nie

przywołuje aktów pranych obowiązujących w Gruzji). Nie można uznać za analizę norm prawnych przywoływanie w tekście aktów (np. s. 22) bez interpretacji ich postanowień. Z całą pewnością zastosował natomiast metodę opisową, analizę dokumentów Rady Europy, raportów, sprawozdań i przez ich pryzmat oceniał przemiany w państwie. Stąd też uważam, że z tych właśnie względów powinien zostać uszczegółowiony tytuł rozprawy.

W pracy zastosowane zostały natomiast metody znane i uznane w naukach politologicznych, jak choćby metoda instytucjonalno-prawna, dzięki której Autor dokonał charakterystyki instytucji takich jak Rada Europy, czy przedstawienia kolejnych etapów przekształceń dostosowujących system ustrojowy Gruzji do zaleceń Rady. W pewnym zakresie zastosowana została także metoda analizy decyzyjnej, gdy Autor przytacza postanowienia dokumentów (tekstów prawnych, raportów, wytycznych, wypowiedzi polityków), nie tylko w celu poznania i zobrazowania ich specyfiki, ale przede wszystkim ukazania ich wpływu na procesy polityczne zachodzące w Republice Gruzji.

Powyżej przedstawione uwagi nie mają charakteru krytycznego, gdyż Autor wykazał w dysertacji, że zna podstawowe metody badawcze i rozumie ich znaczenie. Faktem jest, że metoda prawno-dogmatyczna rozumiana jako egzegeza norm i analiza poglądów przedstawicieli doktryny nie jest wiodącą w pracy, nie umniejsza to jednak wartości merytorycznej recenzowanej dysertacji. Dobrze by było jednak, gdyby Autor wskazał na inne zastosowane w rozprawie metody, zwłaszcza, że praca ma także charakter politologiczny, nie tylko prawny.

V. Struktura pracy

Systematykę pracy należy ocenić pozytywnie. Jest ona logiczna i spójna. Dysertacja składa się z czterech rozdziałów merytorycznych (s. 14-200) poprzedzonych wprowadzeniem (s. 6-14) i zakończonych wnioskami końcowymi (s. 201-207). Rozdziały od 1 do 4 mają rozbudowaną wewnętrzną strukturę. Tytuły każdej z wydzielonych części odpowiadają ich treści. Wewnętrzna systematyka poszczególnych rozdziałów pozostaje ułożona według poprawnie analizowanych kolejnych zagadnień. Przyjętą przez Autora trójstopniową systematykę należy ocenić pozytywnie.

Wewnętrzny układ treści jest interesujący. I rozdział pracy poświęcony został ogólnej charakterystyce Rady Europy oraz mechanizmom oddziaływania przez tę instytucję na systemy prawno-ustrojowe państw członkowskich. Dokonana została także analiza struktury RE oraz opisana procedura uzyskania w niej członkostwa. Kolejne rozdziały dotyczą już zachodzących przemian ustrojowych w Republice Gruzji w trakcie procedury akcesyjnej (rozdział II) i procedury monitoringowej (rozdział III). Rozdział IV zaś poświęcony został ocenie

efektywności oddziaływania Rady Europy oraz innych organizacji np. UE czy OBWE na przekształcenia prawno-ustrojowe w tytułowym państwie. Taki układ treści, co do zasady, nie budzi zastrzeżeń, choć w ocenie recenzentki zamiast rozdziału pierwszego, którego zagadnienia są szeroko opisane w literaturze przedmiotu ciekawsze byłoby przedstawienie systemu ustrojowego obowiązującego w Gruzji w chwili rozpoczęcia procedury akcesyjnej. Jednak uwaga ta nie ma charakteru krytycznego, a jedynie wskazuje na inną wizję koncepcyjną pracy.

Przyjęty przez Autora systematyka jest klarowna i czytelna, dzięki czemu czytelnik bez trudu może podążać za tokiem rozumowania i łatwo odnajdywać poruszane w pracy zagadnienia. Struktura została uporządkowana tak, że poszczególne rozdziały tworzą spójną całość.

Podsumowując należy pozytywnie ocenić przyjęty przez Autora układ treści. Pozwala on wnioskować, że struktura odpowiada na postawione pytania badawcze, tak by zrealizować przyjęty cel badawczy. Teki układ treści pozwolił na kompleksowe scharakteryzowanie tytułowego zagadnienia.

VI. Ocena merytoryczna pracy

Na wstępie stwierdzić należy, iż w przekonaniu recenzentki rozprawa spełnia wymogi poprawności merytorycznej. Dysertacja czyni zadość standardom naukowym w zakresie wywodu teoretycznego.

Autor rozważył w swej pracy, określony w tytule dysertacji, problem badawczy o dużym stopniu trudności. Jego skomplikowany charakter jest następstwem sytuacji politycznej państwa, która bez wątpienia miała i ma ogromny wpływ na system prawny i europejskie aspiracje Gruzji.

Droga Gruzji do członkostwa w Radzie Europy była i wciąż jest częścią procesu integracji europejskiej tego kraju, który rozpoczął się w zasadzie po powstaniu niepodległego państwa, na skutek rozpadu ZSRR, w latach 90. XX wieku. Kluczowe etapy tej drogi związane były z jednej strony z procedurą określoną przez Radę Europy, z drugiej przez koniecznością przeprowadzenia reform dostosowujących system ustrojowo-prawny Gruzji do standardów zgodnych z wymogami demokracji, praworządności, w tym realnej ochrony praw i wolności człowieka. Nie bez znaczenia były także trudne relacje między Gruzją a separatystycznymi regionami Abchazji, Adżarii oraz Osetii Południowej.

Wszystkie te elementy zostały przez mgr. P. Ciszaka nie tylko dostrzeżone, ale także umiejętnie scharakteryzowane w poszczególnych częściach pracy. Rolą recenzenta nie jest jednak wyłącznie wskazywanie atutów pracy, których jest wiele, ale także polemika z tezami, co do których recenzent ma inne niż Autor spostrzeżenia. W niniejszej recenzji skupię się

właśnie na tych elementach, które wydają mi się niedoskonałe, bądź które w mojej ocenie należałoby rozwinąć.

Pierwszy rozdział pracy poświęcony został ogólnej charakterystyce Rady Europy i mechanizmom jej oddziaływania na systemy prawno-ustrojowe państw członkowskich. Jest on poprawny merytorycznie, interesujący i potwierdza dużą wiedzę Autora w tym zakresie, a także znajomość bardzo rozległej literatury, zwłaszcza zagranicznej, dotyczącej funkcjonowania Rady Europy. W ocenie recenzentki nie jest on jednak niezbędny dla prawidłowości dalszych rozważań. Zarzut ten jednak nie ma charakteru merytorycznego a bardziej koncepcyjny. Wydaje się, że w pracy poświęconej przekształceniom prawno-ustrojowym państwa powinien znaleźć się fragment charakteryzujący podstawy jego ustroju. Łatwiej pewnie byłoby zrozumieć postulowane przez Radę Europy reformy. Rozumiem też koncepcję przyjętą przez Autora, który w swych rozważaniach przyjął pryzmat Rady Europy i, co zasługuje na uznanie, konsekwentnie to zamierzenie zrealizował.

Rozważania rozdziału drugiego Autor poświęcił analizie elementów procedury akcesyjnej. Jak wskazuje Doktorant ugruntował się w tym okresie w Gruzji system pluralistyczny (s.60). Ciekawy wątek jaki został poruszony w tej części dysertacji dotyczy reformy sądownictwa, która przeprowadzona została w państwie. Szkoda, że nie odwołał się tu do postanowień Konstytucji w zakresie w jakim odnosi się ona do władzy sądowniczej, sądów. Pomiął także w swych rozważaniach bardzo ciekawe zagadnienie rozwoju sądowej kontroli administracji w Gruzji, którą sprawują sądy powszechne. Autor porusza jedynie kwestie nowej formy nominacji sędziów. Z tekstu pracy wynika jedynie, że *sędziowie wybierani byli w drodze egzaminu i przechodzili szkolenie* (s.62). Warto było ten wątek rozwinąć. Ciekawie natomiast przedstawił tę kwestię w rozdziale trzecim relacjonując reformę sądownictwa i prokuratury w okresie procedury monitoringowej (s. 120-127) czy charakteryzując system negocjacji ugody (s.133). Pozwoliło to pokazać z jak wieloma trudnościami boryka się zarówno państwo, jak i Rada Europy na drodze ku praworządności tylko w sferze sądownictwa.

Słusznie kolejny rozdział poświęcony został mechanizmom oddziaływania Rady Europy na przekształcenia prawno-ustrojowe Republiki Gruzji w trakcie procedury monitoringowej przede wszystkim w trzech obszarach: demokracja, pluralizm polityczny i praworządność. Przyjmując taką konstrukcję słusznie dokonał charakterystyki zaleceń Rady Europy w zakresie konieczności przeprowadzenia zmian ponownie w sferze sądownictwa ze szczególnym uwzględnieniem niezależności sądów i niezawisłości sędziów, w sferze ochrony praw i wolności człowieka np. podjęcia działań w zakresie zagwarantowania równości, przeciwdziałania dyskryminacji, stosowaniu tortur, ochrony praw socjalnych, praw

mniejszości, czy też bardzo mocno akcentowanej walki z korupcją. Doktorant dokonał tu rzetelnej analizy raportów Komitetu Monitorującego Zgromadzenia Parlamentarnego, raportu z Misji Sekretariatu czy rezolucji Zgromadzenia Parlamentarnego. Jest to bardzo merytoryczna, rzetelna i ciekawa analiza. Szkoda, że Autor nie wskazuje jednoznacznie, które z założeń choćby planu na lata 2016-2019 zostały przez Gruzję zrealizowane i w jakim zakresie, a co spowodowało, że inne pozostały w sferze planów. Podobnie Autor podnosi kwestie zarzutów naruszeń prawa wyborczego (np. 95, 97, i in.) bez wskazania zakresu owych wadliwych rozwiązań normatywnych czy praktyki. Natomiast bardzo interesująco zrelacjonował problem wyborów lokalnych (s.99-100) czy też warty rozwinięcia wątek działalności Grupy Roboczej ds. Wyborów (s.105). Autor na dalszych stronach dysertacji pisze o reformie konstytucyjnej w celu usprawnienia relacji między władzą wykonawczą a ustawodawczą, ale nie wskazuje na czym miały one konkretnie polegać (s. 116). Podobnie szkoda, że Autor nie rozwinął bardzo interesującego zagadnienia dotyczącego przyjęcia 14 maja 2024 r. przez parlament Gruzji, mimo wielotysięcznych protestów ulicznych, ustawy *O przejrzystości obcych wpływów*, zwanej potocznie *ustawą o agentach zagranicznych* (s.109). Za jej przyjęciem głosowali wszyscy przedstawiciele rządzącej większości z Gruzińskiego Marzenia (GM) oraz posłowie niewielkiego ugrupowania Siła Narodu. Przyjęty akt prawny jest sprzeczny z ustawodawstwem Unii Europejskiej, natomiast bardzo pozytywnie został oceniony przez przedstawicieli władz rosyjskich. Pokazuje to, że mimo działań i pomocy Rady Europy, społeczeństwa gruzińskiego, a w pewnym stopniu i czasie władz gruzińskich obecnie państwo to oddala się od Europy i przyjmuje „kurs ku Rosji”. W ocenie recenzentki przybliżenie treści tego aktu prawnego w tej części pracy byłoby wskazane.

Ciekawy wątek podjęty przez Doktoranta w rozdziale trzecim dotyczy podejmowanych przez władze Gruzji działań zmierzających do spełnienia kryteriów rozpoczęcia negocjacji w związku z dążeniami do przystąpienia przez państwo do Unii Europejskiej. Pokazuje to, że cele organizacji międzynarodowych są zbieżne i służą urzeczywistnieniu wspólnych wartości jak pluralizm, demokracja, praworządność czy ochrona praw człowieka.

W okresie trwania procedury monitoringowej znaczna część wysiłków Rady Europy ukierunkowana była także na stworzenie odpowiednich ram prawnych dla urzeczywistnienia należytej ochrony praw i wolności człowieka. Osiągnięciem na tym polu była, z całą pewnością, ratyfikacja Zrewidowanej Europejskiej Karty Społecznej. Autor ukazał w tej części pracy jakim wyzwaniem stało się urzeczywistnienie postanowień tego aktu w praktyce i jaka rolę odegrał w tym Rzecznik Praw Obywatelskich (s.142-154).

Gruzja należy do najbardziej zróżnicowanych etnicznie i religijnie państw regionu kaukaskiego co miało istotny wpływ na przemiany ustrojowe zachodzące w tym państwie od momentu rozpadu ZSRR. Obok ludności gruzińskiej na terenie państwa zamieszkuje mniejszość abchaska, osetyjska, armeńska, azerska, rosyjska, a po wybuchu wojny w Ukrainie także ukraińska. Jak słusznie zauważył Autor to zróżnicowanie etniczne, religijne i językowe dostrzegali przedstawiciele Rady Europy upatrując w nim problemów z ratyfikacją Ramowej konwencji o mniejszościach narodowych i Europejskiej Karty Języków Regionalnych i Mniejszościowych (s.154-164).

Bardzo ciekawy element pracy stanowią rozważania dotyczące walki z korupcją (s. 169-179). Walka z nią była jednym z zasadniczych działań rządu Micheila Saakaszwilego, który wprowadził reformy mającej na celu eliminację tego zjawiska, a tym samym poprawiając pozycję Gruzji w rankingach Transparency International. Działania te obejmowały reformę policji, sądownictwa, administracji publicznej. Autor dokonał analizy raportów Rady Europy, które opierały się na przesyłanych przez ministerstwo spraw wewnętrznych Gruzji danych co jest bardzo interesujące, ale ciekawe jak wygląda ta kwestia w praktyce. Pewien niedosyt wywołują rozważania dotyczące postanowienia prezydenckiego nr 758 i dekretów nr 430 czy nr 131. (s. 172). Warto byłoby odnieść się do ich treści. Podobnie Autor przywołuje pozytywną ocenę treści Ustawy organicznej Gruzji o zawiązkach politycznych obywateli i Kodeksie wyborczym nie wskazując przyjętych w akcie rozwiązań (s. 175).

Na uznanie zasługują rozważania zawarte w rozdziale czwartym, w którym Autor dokonał oceny efektywności oddziaływania Rady Europy na system prawno-ustrojowy Gruzji przez prymat współpracy, kooperacji Rady Europy z innymi podmiotami w tym Unii Europejskiej, Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie. Dywagacje zawarte w tej części pracy są wartościowym uzupełnieniem wcześniej prowadzonego dyskursu na temat działań Rady Europy. Pokazują, że działania organizacji europejskich są zbieżne i dążą do wspólnego celu – wspólnoty demokratycznych, praworządnych państw dla których prawa człowieka stanowią priorytetową wartość.

Pozytywnie należy także ocenić wnioski końcowe, w których Autor dokonał weryfikacji zwerbalizowanych we Wprowadzeniu hipotez. O ile zgadzam się z pozytywną weryfikacją hipotez 1,3,4, i 5, o tyle pewne wątpliwości wywołuje weryfikacja hipotezy 2. W ocenie Autora w bardzo ogólnym zarysie brzmiała ona, że *Gruzja podjęła działania, aby uwolnić się od mentalności postkomunistycznej* (s.11 i 203) i proces ten się udał. W ocenie recenzentki Gruzja wciąż, a może nawet bardziej dziś niż po rozpadzie ZSRR jako państwo wyraźnie „stoi w rozkroku” między Unią Europejską a Rosją. Bezsprzecznie Gruzja wykonała bardzo ciężką i

żmudną pracę w celu integracji z Europą od czasu uzyskania niepodległości. Droga była utrudniona przez konflikty wewnętrzne (m.in. problemy z separatystycznymi regionami Abchazji i Osetii Południowej), a także (a może przede wszystkim) z uwagi na konieczność przeprowadzenia zmian prawno-ustrojowych. Z całą pewnością członkostwo w Radzie Europy było podstawowym elementem integracji europejskiej i demokratyzacji Gruzji. Wciąż konieczne jest podejmowanie działań w zakresie reformy sądownictwa, walki z korupcją oraz urzeczywistnieniem praw człowieka w tym przede wszystkim mniejszości. Faktem jest, że większa część społeczeństwa dąży do zacieśnienia współpracy z UE, co widać choćby w protestach gruzińskiego społeczeństwa pod hasłem "Tak dla Europy, nie dla rosyjskiego prawa". Inne dążenia przejawiają się natomiast w działaniach władz czego dowodem była choćby „ustawa o przejrzystości wpływów zagranicznych”. Dlatego wydaje się, że hipoteza nr 2 nie do końca może być zweryfikowana pozytywnie.

VII. Wykorzystane źródła

Bibliografia (s. 207-249) obejmuje 213 pozycji literatury zarówno w j. polskim, jak i obcojęzycznej, uzupełnionej 53 pozycjami z netografii, wykazem aktów normatywnych (23 pozycje), dokumentów (126 pozycji) i orzecznictwa (5 wyroków ETPCz). Ilość przywołanej przez Doktoranta literatury jest absolutnie wystarczająca dla dysertacji. Pokazuje jak ogromnego wysiłku dokonał mgr P. Ciszak analizując tak obszerną bazę źródłową.

Oceniając zasób bibliograficzny jakościowo należy podkreślić, że zdecydowana większość przywołanych przez Doktoranta pozycji jest obcojęzyczna. Literatura jest aktualna, reprezentatywna zarówno dla nauk prawnych, jak i politologicznych. Dlatego pozytywnie należy ocenić ten element recenzowanej dysertacji.

W zakresie wykorzystania aktów prawnych wykaz zawiera 23 pozycje i żaden w zasadzie nie dotyczy ustroju Republiki Gruzji. Autor nie sięgnął nawet do Konstytucji tego państwa, co jest zastanawiające i trudne do oceny. Wykaz nie jest ułożony ani hierarchicznie, ani chronologicznie, a alfabetycznie, co jest drobnym uchybieniem technicznym.

Podsumowując, podkreślić należy, że mimo powyżej przedstawionych uwag, tak obszerne przytoczenie pozycji literatury zwłaszcza obcojęzycznej jest dużym atutem pracy.

VIII. Strona formalno-techniczna

Praca, co do zasady napisana jest poprawnym językiem prawnym i prawniczym choć niestety wkradło się do tekstu wiele niefortunnych sformułowań i kolokwializmów. Np.:

- s. 48 – „skierowania się nowego rządu w stronę nacjonalizmu”; „zbrojne skargi pomiędzy władzami centralnymi”; „przyjął konstytucję na podstawie szerokiego konsensusu”;
- s. 50. – „przejście Gruzji do demokracji”;

- s. 53 - „nastąpiły represje”;
- s. 54 – „mimo predyspozycji do wybuchów przemocy w procesie politycznym”;
- s. 59 – „podkomisja spotkała się także z przedstawicielami większości mniejszości Gruzji”;
- s. 60 – „złożyli rezygnacje przed pełnym przebiegiem postępowania; „skład parlamentu opierał się na 235 członkach”;
- s. 62 – „obszar egzekucji prawa”; „egzamin przeszło”;
- s. 64 – „długie wyroki więzienia”;
- s. 69 – „obserwatorzy przeprowadzili wymianę poglądów; „wystąpiła szeroka zbieżność poglądów”;
- s. 78 – „głównym wrażeniem sprawozdawców było to, że ...”;
- s. 83 – „konieczny był znaczny dodatkowy wysiłek współpracy”;
- s. 94 – „Gruzja przeszła wybory”;
- s. 120 – „otrzymali przedłużoną kadencję”; „wszystkie orzeczenia SN były publikowane i można je było łatwo uzyskać po niskiej cenie”;
- s. 129 – „w kontekście agresji Rosji na Ukrainie doszło do pewnych antyrosyjskich urazów”; „Władze za pomocą dekrétów udostępniły Ukraińcom również opiekę zdrowotną i edukację”;
- s. 181 – „Gruzja zabiegała o bliższe więzi z Unią Europejską”.

Gdybyście przedłożoną do recenzji dysertację wydać jako monografię, kwestie te wymagać będą bardzo uważnej aktywności autora, korektorka i edytora.

Na pochwałę zasługuje fakt, iż przypisy oraz bibliografia zostały w pełni dostosowane do wymogów przewidzianych w pracach naukowych. Odwołania czynią zadość prawu autorskiemu.

IX. Konkluzja

Rozprawę doktorską Pana mgra Przemysława Ciszaka pod tytułem: *Wpływ Rady Europy na przekształcenia prawno-ustrojowe w Republice Gruzji* przygotowaną pod kierunkiem naukowym dra hab. Kamila Spryszaka, prof. UJK, w dziedzinie nauk społecznych (dyscyplina - nauki prawne), oceniam pozytywnie. Autor podjął wyzwanie opracowania bardzo ciekawego, ale i trudnego zagadnienia badawczego, z którym poradził sobie bardzo dobrze. Dysertacja stanowi oryginalne rozwiązanie interesującego problemu badawczego i potwierdza przygotowanie Autora do pracy naukowej. Przedstawione w recenzji uwagi mają głównie charakter polemiczny, a ich krytyczny charakter nie wpływa na końcową, pozytywną merytoryczną ocenę przedstawionej pracy.

Konkludując stwierdzam, że rozprawa doktorska przygotowana przez mgr. Przemysława Ciszaka spełnia kryteria wskazane w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2024 poz. 1571 z późn. zm.) i wnoszę o dopuszczenie Autora do dalszego procedowania w postępowaniu w sprawie nadania stopnia naukowego doktora w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki prawne.

dr hab. Aldona Domańska, prof. UŁ